ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308–9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl: 18 Sayı: 51 Aralık 2025

Yayın Geliş Tarihi:17.06.2025 Yayına Kabul Tarihi:02.12.2025

DOI Numarası: https://doi.org/10.14520/adyusbd.1721476
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Research Article
Atıf/Citation: Aydın, A. (2025). Waldenfels Fenomenolojisinde Yabancılık Deneyimi Üzerine. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 461-483.

WALDENFELS FENOMENOLOJİSİNDE YABANCILIK DENEYİMİ ÜZERİNE

Aysun AYDIN*

Öz

Fenomenoloji geleneği deneyimi ve deneyimin öğelerini hem ontolojik-epistemolojik zeminde hem de etik-politik zeminde felsefi bir problem olarak ele almakta ve farklı bakış açıları ve kavramlarla tartışmaktadır. Çağımızda, fenomenolojik deneyim kavramsallaştırmasının kapsayıcı ve yaratıcı açılımları, felsefi ve deneyimsel zeminde bize yeni ve özgün teorik tartışmalar sunmaktadır. Alman düşünür Bernhard Waldenfels de, yabancı kavramı üzerine sunduğu fenomenolojik deneyim kavramsallaştırması ile bu anlamda katkı sağlamakta ve "yabancı felsefesi" olarak adlandırılan yeni bir felsefi bağlam sunmaktadır. Waldenfels fenomenoloji geleneğinin kendisinden önceki temsilcilerinin yabancılık deneyimi üzerine kavramsal şemalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Öte yandan, insana sınır sahibi bir varlık olarak odaklanan, ben ve yabancı arasındaki ilişkiyi tüm boyutları ile sorgulayan, yabancılık deneyimini anlam, duygu, kültür ve beden zemininde açıklayan yeni bir fenomenolojik tavır sunmaktadır. Yabancı ile karşılaşma maruz kalınan ve yanıt verilmesi gereken bir deneyim durumudur ve bu deneyim pre-normatif bir karaktere sahiptir. Düşünür fenomenal yönelimselliğe karşı pathos-response deneyimine dayanan bir yanıt etiği önermektedir. Waldenfels'in bu yaklaşımı çağdaş etik düşünceye farklı ve özgün bir yorum getirmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma Waldenfels'in yanıt, yaşanan deneyim ve kültürlerarasılık kavramları çerçevesinde, düşünürün pre-normatif ve yanıtlayıcı etik

* Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, aaysunaydina@gmail.com, Düzce/Türkiye

anlayışını ve yabancılık deneyimi kavramını değerlendirmekte ve tartışmaya açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Bernhard Waldenfels, fenomenoloji, yabancı, yaşanan deneyim.*

ON THE EXPERIENCE OF ALIENNESS IN THE PHENOMENOLOGY OF WALDENFELS

Abstract

Phenomenological tradition discusses and analyzes the experience and the features of it as a philosophical problem on both ontological-epistemological and ethical-political grounds from different perspectives and through different concepts. Nowadays, the inclusive and creative explanations of phenomenological conception of experience gives us new and original theoretical discussions on both philosophical and experiential grounds. Bernhard Waldenfels also presents a new philosophical context that is called "philosophy of alien" and contributes in this sense with his conception of phenomenological experience on the notion of alien. Waldenfels evaluates from a critical point of view the conceptual frameworks on the experience of alienness, which are presented by previous representatives of phenomenological tradition. On the other hand, he presents a phenomenological attitude that focuses on human as a border owner and explains the experience of alienness based on meaning, feeling, culture and body. Waldenfels proposes an ethics of response based on experience of pathos-response as opposed to phenomenal intentionality. His philosophy offers a different and original interpretation to contemporary ethical thought. In this respect, this study evaluates and opens to discussion his pre-normative and responsive ethical approach and the experience of alienness within the framework of the concepts of response, lived experience and interculturality.

Keywords: *Bernhard Waldenfels, phenomenology, alien, lived experience.*

1. GİRİŞ

Fenomenoloji geleneği 20. Yüzyılda öne çıkan düşünürler ve farklı teorilerle felsefeye yön veren önemli yaklaşımlardan biri olmuştur. Husserl'in sunduğu kavram ve kabullerle başlayan fenomenoloji, zaman içinde yeni bakış açıları,

yeni kavramsal çerçeveler ve yöntemlerle dönüşerek felsefi tartışmaya katkı sağlamıştır. Fenomenoloji en temelde, Husserlci bir bakışla, öznenin dünyaya algı zemininde yönelimi üzerine bir felsefe sunar. Bu temel kabul, bir taraftan öznenin bilinç sahibi bir varlık olarak şeylere yönelimini ontolojik zeminde tartışırken, diğer yandan öznenin dünya içindeki bulunuşunu ve şeylerle karşılaşmasını deneyim zemininde ontolojik-epistemolojik bir problem olarak ele alır. Yönelimsellik (*intentionality*) temelindeki bu karşılaşma, insanın dünya içinde dünya ile deneyimini ifade eder ve her karşılaşma kesintisiz bir deneyim akışının, başka bir ifade ile yaşanan deneyimin (*lived experience*) içindedir.

Yaşanan deneyim kavramı genel olarak fenomenolojide ve özel olarak Maurice Merleau-Ponty ve öğrencisi Bernhard Waldenfels'in felsefelerinde de temel kavramlardan biridir. Merleau-Ponty yaşanan deneyim kavramını bir beden fenomenolojisinin temeline koyarken, Waldenfels bu kavramı yabancı fenomenolojisi (*Xenology*), ya da yanıtlayıcı fenomenoloji (*Responsive Phenomenology*) olarak adlandırılan özgün yaklaşımının temeline koyar. Kuşkusuz, yabancılık kavramı, başka bir ifade ile dile getirirsek ötekilik kavramı hem fenomenoloji geleneğinde hem de varoluşçu gelenek içinde ele alınmış ve sıklıkla tartışılmış bir kavramdır. Bu bağlamda Waldenfels de Levinas, Husserl ve Merleau-Ponty'nin yaklaşımlarından etkilenmiştir. Düşünür *Yabancı Fenomenolojisi* (2008) adlı eserinde bu üç düşünürün yabancılık kavramsallaştırmasına eleştirel bir bakış açısı geliştirmiş ve bu eleştirel zemin üzerine oluşturduğu kendi bakış açısını sunmuştur. Waldenfels için yabancılık ve yabancılık deneyimi, insanın dünya içindeki deneyiminin temel öğelerinden biridir ve bu nedenle felsefenin merkeze alması gereken konulardan biridir. Bu anlamda, düşünürün özgün bir kavramsal çerçevede ve yeni bir fenomenolojik bakış açısıyla sunduğu yabancılık ve yabancılığın yaşayan deneyimi kavramsallaştırmaları felsefi zeminde ele alınmak ve değerlendirilmek bakımından ayrıcalıklı bir ilgiyi hak etmektedir.

Waldenfels öncelikle yabancı (*alien*[1]) kavramının Husserlci ele alınışına referans vererek, fenomenolojik sorunun yabancının erişilebilir olan ve erişilebilir olmayan üzerinden tanımlanmasına dayandığını dile getirir. Waldenfels'in söylemiyle; Husserl doğrulanabilir erişilebilirliğe odaklanıp erişilemezlik ve uyumsuzluğu göz ardı ederken, kendisi yabancılığın temel öğeleri olarak erişilemezlik, fark, uyumsuzluk ve kesintiye odaklanır (Waldenfels, 1990: 20). Öte yandan Waldenfels için, yabancı üzerine söz söylemek kaçınılmaz olarak bir yabancılık deneyimini ortaya çıkarır. Bu noktada, Levinas'ın öteki ile ilişkiyi deneyim ötesi olarak ifade ettiği yerde, Waldenfels bu ilişkiyi deneyim zemininde bulur. Bu anlamda Levinas için yabancının varlığı ve ne olduğu öze dair ontolojik bir soruyken, Waldenfels için asıl soru yabancının deneyim alanında bulunduğu yer ya da bölgedir (Gutauskas, 2015: 91-93). Waldenfels yabancının ilahi ya da yüce bir varlık olarak yükseltilmesine ve hatta ahlakileştirilmesine karşı çıkar ve onu deneyim dünyası içinde tanımlar. Bu anlamda, kendi deyimiyle "Başka'nın ilahileştirilmesini" eleştirir ve yabancı ile karşılaşmanın deneyim ötesi olmadığını sıklıkla vurgular (Waldenfels, 2008: 16). Husserl ve Levinas eleştirileri üzerinden baktığımızda, Waldenfels'in yabancının tanımını ve konumunu öncelikle erişilemezlik ve fark üzerinden ve deneyim alanının içinde olmak bakımından tanımladığını söylemek mümkündür.

Waldenfels için yabancı ile karşılaşma, deneyimi aşan ve kavranamaz bir ilişki olmaktan çok, deneyim alanlarının kesişmesini ve farkındalığı temsil eden bir karşılaşmadır. Bu karşılaşmada, yabancı bulunduğu yerden çağrı gönderen, karşılık bekleyen, soru soran ve talep eden bir varlık olarak benden yanıt bekler (*response*). Öte yandan, yabancının ortaya çıkışı ve onunla karşılaşma deneyimi benim başıma gelen, benim için beklenmedik ve şaşırtıcı olan bir olaydır (*pathos*). Bu anlamda Waldenfels için yanıt, başıma gelen bu olaya yaratıcı bir

[1] Waldenfels yabancı kavramı için Almanca "fremdheit" kavramını kullanır ve bu kavram tuhaf, garip, tanıdık olmayan anlamlarını da içerir.

tepki verme zorunluluğur. Düşünür yabancının bulunduğu ve yanıt beklediği bu yeri eşik (*threshold*) kavramı ile karşılar. Bu kavramsal çerçevede, en genel ifadeyle, yabancı deneyim alanının içinde ancak belirli bir mesafede ve eşiğin karşı tarafında yanıt vermem gereken varlıktır (Waldenfels, 2008: 59-62, 71). Bu noktada, erişilemezlik ve deneyim kavramlarından sonra "eşik" ve "yanıt" Waldenfels düşüncesinin diğer iki temel kavramı olarak karşımıza çıkar.

Eşik yabancı deneyiminin yerini ya da deneyim alanını ifade ederken, yanıt yabancıya saygının ve yanıt vermenin gerekliliğini ifade eder. Her iki kavram da yabancının indirgenemez ve yok sayılamaz varlığına gönderme yapar. Yabancı yok sayılamaz olduğu için ve yabancı daima talep eden ve yanıt bekleyen bir varlık olduğu için, yanıt vermek bir zorunluluktur. Düşünürün yabancı deneyimi kavramsallaştırmasını tamamlayan bir başka kavram da "dünyalar-arasıdır" (*inter-world*). Dünyalar-arası kavramı ben ve yabancı arasındaki ilişkiyi temsil etmek bakımından ve aynı zamanda eşik kavramının rolünü göstermek bakımından önemlidir. Dünyalar-arası, sadece ben ve yabancının ait olduğu iki dünya arasındaki boşluğu değil, yabancının durduğu yeri ve onunla paylaşılan ortak bir boyut olarak yabancı deneyimini olanaklı kılan yeri ifade eden kavramdır (Waldenfels, 2004/2: 75).

Husserl ve Levinas'ın yabancı kavramını ele alışlarına karşı çıktığı bağlamlar çerçevesinde şekillenen yanıt ve eşik kavramlarının yanı sıra, dünyalar-arası kavramının zeminini de düşünürün Merleau-Ponty eleştirilerinde bulmak mümkündür. Hocası Merleau-Ponty gibi Waldenfels de yabancı ile karşılaşmayı dünyanın sınırlarını zorlayan bir meydan okuma olarak görür ancak bu karşılaşmada ben ve yabancı arasındaki ilişki iki düşünür tarafından farklı şekillerde sunulmaktadır (Waldenfels, 1980: 25). Waldenfels, ben ve yabancı arasına eşiği koyarak bu karşılaşmayı yerleşik olana ya da düzene meydan okuyan bir ayrım olarak tanımlar. Waldenfels için ayrım, fark ve yabancıya

yanıtın zorunluluğu fenomenolojinin odağıdır. Ancak Merleau-Ponty dünyalar-arası kavramını ortak, paylaşılan ve kapsayıcı bir alan olarak sunar ve ben ve yabancı arasındaki ilişkiyi ayrım olarak değil, bir iç içe geçme, sarmaşma (*interwined*) olarak tanımlar. İç içe geçme ya da içli-dışlılık Merleau-Ponty fenomenolojisinin temel kavramlarından biridir ve hem ben ve yabancı arasındaki karşılıklı, etkileşimsel ve kesintisiz deneyimi ifade eder hem de iki taraf arasındaki sınırları muğlaklaştırarak bir bir-aradalık sunar (Merleau-Ponty, 2014: 25). Ancak Waldenfels ayrıma odaklanırken; eşiğin, yanıt talebinin ve yanıt verme zorunluluğunun varlığını ben ve yabancının karşılaşmasındaki esas motivasyon ve bunun da gerçek deneyim olduğunu iddia eder.

Fenomenoloji geleneği, genellikle öznel deneyimin yorumu ya da açıklanması ile özdeşleştirilse de, başta Husserl olmak üzere bu geleneği temsil eden pek çok düşünür özneler-arasılığa odaklanmıştır. Fenomenoloji özneler-arasılığın hem dil öncesi formlarına odaklanan hem de özneler arasındaki ilişkinin deneyimine odaklanan farklı bakış açıları sunar. Dan Zahavi bu özneler arası deneyimi şu şekilde açıklar; "… "ben", "başkası" ve "dünya" boyutları bir arada bulunur, birbirini karşılıklı olarak aydınlatır ve yalnızca birbirleriyle karşılıklı ilişkileri bakımından tam anlamıyla anlaşılabilir" (2020: 103). Bu bağlamda, Waldenfels de bu karşılaşma deneyimine ve karşılıklı ilişkiye odaklanan bir yaklaşım sunar ancak diğer düşünürlerden farklı olarak bu deneyimi yönelimsellik zemininde değil yanıtlayıcılık zemininde kurar. Deneyimin bu yanıtlayıcı zemini aynı zamanda pre-normatif yanıtlayıcı bir etiğin de zeminidir.

Bu arka plan ışığında, bu çalışmanın öncelikli amacı Waldenfels'in yabancı-yanıtlayıcı fenomenolojisini ve bu yaklaşımın temel kavramlarını araştırmak, betimlemek ve değerlendirmektir. Bu çalışmada, düşünürün pre-normatif bir zeminden yanıtlayıcı etiğe ve kültürlerarası sorumluluk kabulüne giden deneyim kavramsallaştırmasının çağdaş bir etik yorum olmak bakımından özgün olduğu

ve düşünürün sunduğu fenomenolojik kavramsallaştırma bakımından da ayrıcalıklı bir yerinin olduğu savunulmaktadır. Bu kabul ve değerlendirme zemininde, çalışmanın hem Waldenfels'in yabancı deneyimi üzerine geliştirdiği fenomenolojik yaklaşımının kavramsal çerçevesini ve analizini sunması hem de bu yaklaşımın ayrıcalıklı yanı olarak pre-normatif yanıtlayıcı etiğini sunması hedeflenmektedir. Bu amaç ve hedefler doğrultusunda; ben ve yabancı arasındaki ilişki, yabancı ile karşılaşma deneyimi, yabancının yanıt talebinin etik yükümlülüğü, sınırların yeri ve aşılıp aşılamayacağı, yabancılık deneyiminin sosyal, psikolojik ve kültürel etkileri, kültürel yabancılık deneyiminin doğası gibi konu ve sorular ele alınacak ve değerlendirilecektir. Öte yandan düşünürü ve felsefesinin temel kavramlarını Türkçe literatüre kazandırmak bu çalışmanın bir diğer hedefidir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın temel yöntemi literatür taramasıdır. Konuya ilişkin birincil ve ikincil kaynakların analiz edilmesi, yorumlanması ve karşılaştırılması yöntemin adımlarını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Bernhard Waldenfels'in fenomenolojisini düşünürün temel kavramları çerçevesinde değerlendirmek, kendisinden önce çağdaş fenomenolojinin temsilcileri tarafından sunulmuş olan yaklaşımlar ile karşılaştırmak ve özel olarak yabancılık kavramı üzerine özgün yaklaşımını betimlemek ve yorumlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, temel kaynakların analiz edilmesi, kavramların ve argümanların özgünlükleri çerçevesinde sunulması ve aynı zamanda bu argümanların çağdaş felsefedeki yeri ve önemi açısından tartışılması çalışmanın yöntemini belirlemektedir.

3. YAŞANAN DENEYİM: PATHOS VE RESPONSE

Waldenfels'in yabancı fenomenolojisi olarak adlandırılan felsefesinin odağı yabancılık deneyiminin araştırılması ve bu deneyimin insanın ilişkilerinin, dünyayı kavrayışının ve bunun sonucunda etik yanıtlarını nasıl şekillendirdiğinin ortaya çıkarılmasıdır. İlişkiler ve sınırlar ancak bu deneyim aracılığı ile anlaşılabilir. Yabancı deneyimi yabancının tanıdık olana indirgenemez varlığının keşfini, yabancı ile beklenmedik karşılaşmayı ve buna dayanarak yaratıcı ve etik bir karşılığın yükümlülüğünü getirir. Bu açıdan, Waldenfels'in yabancı fenomenolojisinin temel kavramları bir bakıma yabancılığın yaşanan deneyiminin temel öğeleridir. Yabancının varlığı ve yabancıya dair her şey deneyim içindedir. Waldenfels bunu şu şekilde ifade eder;

> Yabancı, deneyimdeki tuz gibidir. Tuzla yaşayamazsınız. Sadece tuz yerseniz ölürsünüz. Yabancı, tuz gibidir, kendisi bir dil değildir. Yabancı bir konu değildir. Yabancı tuz gibidir, her şeyin içindedir. Her şeyin içinden geçen bir yönü vardır, bu yüzden sonsuz çeşitlilikleri vardır. Bu yüzden yabancı kelime, yabancı yerden gelen kelime demektir, yabancı yemeklerden farklı olan bir şeydir. Yabancı bir nitelik değildir, deneyimin kendisi yabancılaşır… Yabancı hakkında düşündüğünüzde, her şey değişir. Bir dil olsun, coğrafya olsun, savaş olsun, her şey. Yabancı, her şeyi değiştiren tuz gibidir. (akt. Filiz & Vural, 2024: 40)

Yabancı ile karşılaşma düzenin dışında olanla, başka yerden gelenle ve düzenden dışlanmış olanın varlığı ile bir karşılaşmadır. Ancak burada ne düzen ne de yabancı değişmez değildir, hatta yabancının yabancılığı düzenin nasıl olduğuna bağlıdır. Düzen öznenin yaşamına dair herşeyi kapsar ve sürekli değişir. Düzenin değişimi yabancının da değişimi demektir. Yabancılık, bir bakıma düzenler arası değişen sınırlarda var olandır (Waldenfels, 2008: 21). Waldenfels için insan daima sınırları olan, bir anlamda sınırlara mecbur olan ya da sınırlara yönelen bir

varlıktır. Sınırlar insanın yalnızca mekânsal ve zamansal varlığını değil, duygularını, düşüncelerini, eylemlerini ve değerlerini de belirleyen fark çizgileridir. Öte yandan kültürler, toplumlar, yaşam tarzları da sınır oluştururlar ve hatta bu sınırların mahiyetine göre tanımlanırlar. Bu anlamda, düzen ne denli geniş ve değişken bir alansa sınırlar da o denli çok katmanlı ve bu katmanlara bağlı olarak değişkendir ve yabancı olan da düzenin sınırlarını aşandır (Waldenfels, 2008: 39).

> Her düzen, yapısal özelliğini "bir şeyi başka türlü değil de öyle göstermesi" olgusunda saklı tutarak, bir şeyi mümkün, erişilebilir ve 'uygun' kılarken, aynı anda başka bir şeyi imkânsız, erişilemez ve "yabancı" kılar. Dolayısıyla, düzen her zaman kapsayıcı sınırlar çizer ve aynı anda aşılmasının ya da ihlal edilmesinin sınırını işaretler. Bu bağlamda yabancı, kurucu olarak "kendisini düzenin kavrayışından geri çeken" şeyi temsil ederek, olumsal yapısını ve kendisini bir bütünlük olarak vermesinin imkânsızlığını canlı tutarak düzeni aşan olarak düşünülebilir. (Menga, 2011: 11)

Yabancı deneyim içinde sonsuz çeşitlilikle var olandır. Bu noktada, yabancının tanıdık olana indirgenemeyen, erişilemeyen, bir bakıma kapsanamayan, yönetilemeyen ve kavranamayan varlığı onun deneyimini bir özne-nesne ilişkisi olmaktan çıkarır. Ben, yabancıyla yönelimsel bir ilişki kurmaz, başlangıç noktası benin yönelimi değildir. Waldenfels'in fenomenolojisinde ya da yabancı deneyimini tanımlamasında, yönelimsellik kavramının yerini "pathos ve response"[2] kavramları alır. Latince "pathos" sözcüğü deneyimin hem bir olay oluşuna hem de "çekme, maruz kalma, katlanma" anlamlarıyla başımıza gelen

[2] Waldenfels'in *Yabancı Fenomenoloji* adlı eserinin Türkçe çevirisinde bu iki kavram Türkçeleştirilmeden, bu şekilde kullanılmıştır. (Bkz. Waldenfels, 2008.)

bir şey oluşuna gönderme yapar (Jay, 2005: 11). Waldenfels "pathos"[3] sözcüğünün anlam çeşitliliğini şu şekilde dile getirir; "İlk anlamıyla pathos, pasif olandır, maruz kalmaktır. İkinci olarak bir şeyden korku duymak ve acı çekmektir. Son olarak da tutkudur. Üç anlamı kısaca şudur: pasif karşılaşma, acı çekmek ve tutku" (akt. Filiz & Vural, 2024: 36).

Deneyimin merkezinde, öznenin yönelimi değil, öznenin başına gelen olay (*pathos*) ve yabancının talebi karşısında yanıt verme (*response*) yükümlülüğü yer alır. Bu durum, deneyimde yanıt vermeyi (*responsivity*) ya da yanıtın gerekliliğini bir başlangıç noktası olarak yönelimin önüne koyar. Bu başlangıç noktası başa gelen ve maruz kalınan şey karşısındaki korku ve hayret etmedir. Başa gelen şeye verilen yanıt bir bakıma ilk yönelimdir ancak benden değil, benin dışından gelir. Bu noktada Waldenfels'in fenomenolojik bağlamda benin bilinçli bir varlık olarak dünyaya ya da şeylere yönelimi yerine benin rastlantısal bir düzende başına gelene verdiği yanıtı bir öncelik olarak vurguladığı görülmektedir. Deneyimin başlangıç noktası bana ait olmayan bir harekettir, dışardan gelen şeydir (Dallmayr, 1989: 690). Yaşanan deneyim tam da pathos ve response arasında gerçekleşen, sürekli ve kesintisiz olan olaylardır ve düşünürün yanıtlayıcı fenomenoloji yaklaşımının merkezini oluşturur. Yanıtlayıcı fenomenoloji öznenin dünya ile ilişkisinde, yönelen ya da şeyleri yakalayan bir ben kabulünü, yanıt veren bir ben kabulüne dönüştürür (Friesen, 2014: 68). Waldenfels bu başlangıç noktasının öznenin eylemi değil, başına gelen olaylar olduğunu ve deneyimdeki önceliğini şu şekilde ifade eder;

[3] Waldenfels burada Latince "pathos" sözcüğü ile Almanca karşılığı olan "widerfahrnis" (olay, ortaya çıkış) sözcüğünü kullanır. Aynı zamanda Almanca "erfahrung" sözcüğü (deneyim) ve "widerfahrnis" sözcüğü aynı kökten gelir. "Widerfahrnis" sözcüğündeki "fahren" (sürmek, gitmek, devam etmek) kısmı deneyimin sürekliliğine gönderme yaparken, "wider" (karşı olma) kısmı kendine mal edilene olana direnci ve karşı çıkışı ifade eder. (Bkz. Waldenfels, 2008.)

> Hadiseler biçiminde maruz kaldığımız, başımıza gelen ve bize rastlayan şey, çıkış noktasını oluşturur ki, edimleri icra eden veya eylemleri gerçekleştiren bir özneden ziyade Ben ya da Başkası bu hadiselerden pay alır. Üstelik zamansal erteleme, yarılma, belirleyicidir. Ana fikir ve can alıcı nokta, *bir şeyin*, hususi insiyatifi öncelediği değil de, aksine bu *hususi insiyatifin* kendi kendisini öncelediği ve mutlak biçimde kendi kendisinde başlamadığı gerçeğinde yatar. (Waldenfels, 2008: 17)

Waldenfels deneyimde karşılaşılan yabancıyı "hiper-fenomen" (2008: 59) olarak tanımlar. Bu tanımlamada Husserl'in "orijinal erişilemezin gösterilebilir erişilirliği" (2008: 60) ifadesini aktararak gönderme yapan Waldenfels, yabancı olanın daima tam olarak ait olmamayı, mesafede olanı ve mutlak mevcut olmayanı temsil ettiğini dile getirir. Yabancının belirsizliği, kavranamayışı ve değişkenliği bu zeminde yatar ve yabancı deneyiminin ayrıcalıklı koşulu onun bu nitelikleridir.

> Yabancı'nın radikalliği, yabancı olanın Hususi ve Aşina'dan çok farklı olduğunu ifade etmez, ne var ki Yabancı'nın ne hususilikten türetildiği ne de tümele yükseltilebileceğini ifade eder. Sıyrılıp kaybolan bir şey olarak Yabancı, sadece bir hiper-fenomen değil, aynı zamanda zıtlık fenomenine benzer şekilde bir ilk-fenomendir. İşte tam da bundan dolayıdır ki, Yabancı tecrübesi, anlam ve kuralın berisinde tutunur. (Waldenfels, 2008: 60)

Şu halde, yabancı deneyimi, tam da mutlak olarak ait olmayanın ve daima belirli bir mesafede olanın deneyimidir. Yabancı olanın bu muğlaklığı deneyimin içeriğine zarar vermez; çünkü deneyim yabancı olanın özüne ait olan niteliklerin değil, karşılaşmanın, olayın, maruz kalmanın ve yanıt vermenin deneyimidir.

Pathos-response ikiliği yabancı deneyiminin zorunlu koşullarıdır ve aynı zamanda yanıt verme sorumluluğu etik bir motife karşılık gelir (Waldenfels, 2008: 60).

Bu bağlamda, yabancının erişilemez ve indirgenemez statüsü ve yabancı ile karşılaşmanın öznenin maruz kaldığı ve belirlenemez bir olay olması, bizi yabancılığın ve hatta yabancılaşmanın doğası, koşulları, nedenleri üzerine düşünmeye davet eder. Waldenfels bu deneyimin bir öğesi olarak kültürel yabancılık ve kültürlerarasılık kavramlarını açıklar ve yabancı ile karşılaşmanın olanaklarını kültürel farklılıklar üzerinden sorgular. Ben ve yabancı arasındaki bireysel karşılaşma deneyiminden toplumsal ve kültürlerarası karşılaşma deneyimine geçiş, iki deneyim arasındaki paralelliği de gösterir. Kültür yaşayan deneyimin tüm boyutlarını açığa çıkaran bir zemin olarak yabancı deneyiminin tüm öğelerini de içerir.

4. KÜLTÜRLERARASILIK VE YANITLAYICI ETİK

Waldenfels için fenomenolojik bir soruşturma olarak yabancılık deneyimi, kültürel farklılıkların ve kültürel yabancı olma duygusunun yaşanan deneyimine gönderme yapar. Bu nedenle bu soruşturma, yaşanan deneyim ve kültürel yabancılık arasındaki ilişkiyi ve bu deneyimin, psikolojik, sosyal, duygusal boyutlarını açığa çıkarır. Bu anlamda fenomenoloji kültürün deneyimdeki çok boyutlu yerini kavramak ve yorumlamak açısından bize bir yol sunar. Waldenfels de yaşanan deneyime dair fenomenolojik soruşturmanın kültürel yabancılığı tüm boyutlarıyla yorumlayacağını ifade eder. Tanıdık olmayan bir kültürel çevrede bulunmak, bireyde yabancılaşmayı ortaya çıkardığı gibi oldukça yoğun duygusal tepkilere de neden olmaktadır. Birey bir yanıyla kültürel normlara adapte olmaya çalışırken, diğer taraftan bu süreç bir öğrenme, meydan okuma, kendinin farkına varma, kendi-farkındalığını kavrama sürecidir. Ancak ayrımcılığa maruz kalmak gibi ya da çoklu kültürel aidiyetliği benimsemek gibi

durumlar da yabancılık deneyiminin kimlik üzerindeki olumsuz sosyal ve psikolojik etkileridir.

Waldenfels yabancıyla karşılaşma deneyiminin bireyin başına gelen şeyden kültürlerarası karşılaşmaya doğru genişlediğini ve kültürel yabancının araştırılmasının etnoloji ve antropoloji disiplinleri ile beraber yabancı fenomenolojisi açısından önemli olduğunu dile getirir. Kültürlerarası oluşu, daha önce eşik[4] (*threshold*) olarak ifade ettiğimiz iki dünya arasında/iki küre arasında oluş olarak tanımlayan düşünür; eşiğin varlığının tıpkı yabancının indirgenemez oluşu gibi kültürlerin de birbirine indirgenemez oluşunu temsil ettiğini dile getirir. Yabancı ile karşılaşmada, benin ve yabancının dünyalarının kesiştiği ve yabancının çağrı gönderdiği yer eşiktir. Eşik iki dünyanın arasıdır ancak asla kapanmayan bir mesafedir. Bu anlamda, bu mesafenin varlığı nedeniyle, yabancı ile karşılaşma deneyimi bir kavrayış değildir, çünkü yabancı daima indirgenmeye, asimilasyona ve kendine katma ya da sahiplenilmeye direnir. Bu yüzden bu deneyim, indirgenemez ve doğrudan kavranılamaz bir etkileşim alanında karşılıklı yanıt verme durumunu ifade eder.

> Kültürler arasında cereyan eden şey, sayılabilir ve karşılaştırılabilir emareler veya emareler demetini gösteren birçok kültürün olduğuna dair basit olguya indirgenemez. Her dil karşılaştırmasının belirli bir dile aidiyetten ileri geldiği gerçeği, her kültür karşılaştırması için de geçerlidir. Kültürlerin ötesinde bir yer yoktur ki, bize bağımsız ve sınırsız bir üst bakış sunsun. (Waldenfels, 2008: 110)

Bu noktada Waldenfels'in "cereyan eden şey" ifadesiyle, ben ve öteki arasında olduğu gibi kültürlerarasında da karşılaşmanın ve deneyimin konusunun olaylar

[4] Ara-sfer (Bkz. Waldenfels, 2008.)

olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır. Düşünür için, eşikte gerçekleşen olaylar bir kişiye indirgenemediği gibi bir topluma da indirgenemez. Eşik "sınır-komşusu" bölgedir ve iki tarafı ne tam olarak ayırır ne de tam olarak birleştirebilir.

> 'Kültürlerarasılık' kavramı dikkate alınırsa, o zaman Husserl'in öznelerarasılık veya Merlea-Ponty'nin vücutlararasılık kavramlarında olduğu gibi bir ara-sfere varırız ki, bu ara-sferin ara-ortalı karakteri, ne hususi olana indirgenir, ne de bir bütüne entegre edilip evrensel yasalara tabi kılınır. (Waldenfels, 2008: 110)

Waldenfels kültürlerarası karşılaşma ya da kültürel yabancıyla karşılaşma ve ilişki kurma biçimlerini üç tür merkezcilik çerçevesinde açıklar; egosantrizm, etnosentrizm, logosentrizm. Bu üç durum da deneyimden doğarlar ve deneyimin farklı boyutlarını temsil ederler. Egosantrizm ve etnosentrizm öznenin ya da benin anlam, tanım, norm, kural ve değerlerinin yabancıya dayatıldığı ve onun asimile edildiği durumları ifade eder. Bu iki biçimde, yabancının farklılığı benin değerlerine veya bu değerlere benzer olan norm ve kabullere indirgenir. Waldenfels yabancıyla ilişkinin bu indirgemeci dinamiklerini, asimilasyon *(assimilation*) ve kendine katma (*appropriation*[5]) kavramlarıyla açıklar. Egosantrizm kişi merkezli bir indirgemeyi ifade ederken, etnosentrizm kültür merkezli bir indirgemedir. Bu iki indirgeme türü arasından etnosentrizmin aşılması daha zordur çünkü kültürün temel öğeleri, değerler ve inançlar insanın anlam dünyasının koşullarını da oluştururlar. "Bu değerler ve inançlar "yaşam dünyasının a priori" sinin [*the a priori of the life-world*] bir parçasıdır ve her fenomen ya da her bir olay yaşam dünyasının anlamları çerçevesinde meydana gelir" (Gutauskas, 2015: 95).

[5] Öznenin yabancıyı kendine benzer olana indirgeme isteği bağlamında, "kendine katma, kendileme, sahiplenme" anlamlarında kullanılmıştır.

Öte yandan logosentrizm hem beni hem de yabancıyı kapsayan akıl düzlemidir ve düzeni, tutarlılığı ve birliği temsil eder. "Akıl ben ve yabancı arasındaki olanaklı ilişkileri ve yanlış anlamaları, çatışmaları, dengesizlikleri yansıttığında üçüncü pozisyonunu alır. Üçüncü beni ve yabancıyı kapsadığı gibi, tüm farklı diğer özneleri de kapsar. Tüm farklılıkların ortak bir zeminde müzakeresi için bir alan sözü verir" (Gutauskas, 2015: 95). Logosentrik bakış açısı, başta dil ve kültür olmak üzere, ben ve yabancı arasında ortaya çıkabilecek tüm olgusal ve olanaklı ayrımlar için birleştirici bir zemin oluşturur. Waldenfels, logosentrik bakış açısıyla, özellikle dil ve akıl ortaklığı üzerinden kurduğu birleştirici zemini pratik alana gönderme yapan yeni bir ifadeyle genişletir. Bu ifade iletişimin pratik alanını temsil eden diyalogmerkezcilik *(dialogocentrism*) kavramıdır. Diyalog çatışma ve şiddete karşı çözüm ve uzlaşıyı temsil etse de, ben ve yabancının farklarının ortadan kalkmasını ya da tam anlamıyla bir ortaklığı ifade etmez. Yabancı ile karşılaşmadaki indirgenemez ayrım daima vardır, ancak diyalog ortak dili, logosu, ilkeleri ve anlamları bulmanın yolu olarak bir uzlaşı ya da ortak karar imkânıdır (Gutauskas, 2015: 96).

Diyalog, ben ve yabancı arasındaki "indirgenemez asimetrinin" dilde ve iletişimde bir ortaklık ve uzlaşı yaratmasıdır. Diyaloğu kuran pathos-response ikiliği ve bunun zorunluluğudur ve iletişim ancak bu koşulda olanaklıdır. Diyalog farklı sosyal, tarihsel ve kültürel varsayımlar üzerinde, ben ve yabancı arasında karşılıklı ve yaratıcı bir yanıtla kurulan karşılaşma ve iletişimdir (Paic, 2018: 359). Paic'e göre, "tekno-bilimsel üretim sonuçlarının egemen olduğu küreselleşmiş bir düzende" (2018: 359) network toplulukları olarak yaşıyoruz, bu nedenle Waldenfels'in de dile getirdiği tarzda bir kültürlerarası iletişim kaçınılmazdır. Ancak bu noktada önemli olan, yabancılığın ve dolayısıyla farklılığın indirgenemez oluşunun ve asimetrik ilişkinin daima korunacak olmasıdır.

Dolayısıyla, yabancıyla ilişki kurmanın, diyaloğun ve karşılıklı etkileşimin tek yolu, yabancıyı indirgemekten daima kaçınarak ondan gelen çağrıya yanıt vermektir. Bu durum yanıtın daima bir çağrıya yanıt olması bakımından yabancının varlığı ve talebiyle sınırlanmış olduğunu ve bu ilişkinin kaçınılmaz olan ve asimetrik bir ilişki olduğunu gösterir. Aynı zamanda, yine bu nedenle, bu ilişki hiçbir zaman kültürleri aşan, evrensel, karşılaştırılabilir, ölçülebilir, tarafsız ve simetrik olamayacaktır. Öte yandan diyalog sonsuzdur; çünkü hem çağrı hem de yanıt, hem yabancı hem de ben için beklenmedik, hazırlanılmamış, rastlantısal ve tüketilemezdir (Menga, 2011: 14).

Yanıt yabancının talebine pek çok yolla verilen bir karşılıktır, dilsel olmak zorunda değildir. "Duygularımızla, isteklerimizle, hafızamız ve beklentilerimizle… Konuşmalarımız ve eylemlerimizle, teknik araçlarla… Sessiz kalarak yanıt veririz" (Waldenfels, 2012: 543). Yanıt tanımlanmış bir eylem ya da bir kural ya da belirli bir anlam ve bağlamda olmaktan çok etrafımıza yöneldiğimiz genellikle örtük bir davranış ya da özelliktir. Yanıtlayıcılık, deneyimlerimizi kuran ve düzenleyen, dilsel bir davranışa ya da edinilmiş alışkanlıklara indirgenemeyen, etrafımızdaki uyaranlara tepki gibi tanımlanamayacak olan ve konuşmaktan ve eylemekten öte bir davranış özelliğidir (Waldenfels, 2020: 342).

Waldenfels, bu şekilde tanımladığı yanıt vermeyi, yabancı ile ilişkinin başlangıcı ve yabancının talebine karşı benin zorunluluğu olarak duyarlı/yanıtlayıcı etiğin (*responsive ethics*) temeline koyar. Bu türden bir etik, pre-normatif etiğin temelidir ve norm öncesi bir deneyim düzeyini ifade eder. Yanıtlayıcı etiğin konusu iyinin ne olduğu ya da nasıl yaşamalıyım? soruları değildir. Bu sorulara değerler, normlar, kurallar açısından ve pek çok filozofun sunduğu etik teoriler çerçevesinde cevap verebiliriz ancak yanıtlayıcı etik geleneksel etik teorilerin yerini almak için önerilen bir yaklaşım değildir. Waldenfels etik konusundaki dili

değiştirmek ve etiğin göreli merkezini kaydırmak istediğini ifade eder (2012: 544) ve şöyle söyler;

> Yanıtlayıcı bir etik, Yabancı'nın burada ve şimdi ortaya çıkan ve daima yeniden ortaya çıkan talebinden yola çıkar. Dolayısıyla, ortak amaçlara ve evrensel normlara odaklanan iletişimsel bir etik ve rasyonel bir ahlak girişimlerinden daha derine iner. Normatif öncesi bir deneyim alanına geri döner. Yabancının talebi Platon'un felsefi düşüncenin başına koyduğu hayret kadar ilham verici görünür… Hayret pathos'u sempatiye, ortak sevgiye ve duyusal mutabakata genişleyebilir ama mantıksal bir anlaşmaya dönüşemez. Benzer şekilde, Yabancı'dan aldığım tekil talep, herkesin iddiasından doğan evrensel geçerlilik iddiasından farklıdır. (Waldenfels, 2012: 545)

Bu bağlamda, öznenin yabancı ile deneyiminin, ilişkinin ve iletişimin olanağı olarak yanıt verme, yabancıyla kurulan etik ilişkinin de zeminidir. Buradaki etik ilişki normları önceleyen bir karşılaşma, diyalog ve deneyim zeminini ifade eder. Bu anlamda geleneksel bir etik teori olması beklenemez, ki düşünür de bir bakıma kavramsal olarak etik kabulünü dönüştürdüğünü ifade etmiştir. Sonuç olarak diyebiliriz ki, Waldenfels'in ben ve yabancının bireysel karşılaşmasından, toplumsal zeminde kültürlerarası bir karşılaşmaya ve pre-normatif bir etik yükümlülük tanımlamasına giden geniş kavramsal ağı, düşünürün yaşayan deneyim kabulünün bütünselliğini ve kapsayıcılığını temsil etmektedir.

5. SONUÇ

Genel olarak baktığımızda, Waldenfels'in özne-nesne düalizminden tamamen yalıtılmış bir deneyim kavramsallaştırmasını fenomenolojik bir soruşturma olarak sunduğunu görmekteyiz. Pathos bu deneyim soruşturmasının düalizmden

arınmış tarafını oluştururken, response yabancı ile ya da genel olarak dünya ile karşılaşmanın ve etik ilişkinin olanağını mümkün kılan tarafı oluşturmaktadır. Deneyim, ancak bu süreklilik, indirgenemezlik ve sabitlenemezlik içinde tanımlandığında hem öznellikten hem de tüm düalizmlerden kurtulmuş olacak ve fenomenolojik zeminde de bir karşılık bulacaktır. Bu anlamda, yabancının tuhaf, belirsiz, beklenilmez, indirgenemez hayret ettiren şey olarak tanımlanması deneyimin bir pathos olarak başlatılması açısından elzem ve önemlidir. Bu noktadan hareketle, deneyim artık öznenin bir eyleminden değil, karşılaşılan her ne ise, bu karşılaşmanın korku ve hayret dolu bir olay olarak öznenin başına gelişinden doğmaktadır. Dünyaya ve yabancıya bir olaylar silsilesinde maruz kalan özne ya da Ben, en az bu maruz kalış kadar ön görülemez ve belirlenemez bir yanıt verdiğinde kendi varlığına dair bir farkındalıkla deneyime katılacaktır.

Waldenfels felsefesinde yabancı deneyimi her ne kadar pathos-response ikiliğinde, her iki dünyaya da indirgenemez bir ayrım ve fark zemininde sunulsa da diyalog ve iletişim olanaklıdır. İndirgenemez asimetrinin her daim varolduğu bir düzlemde ortak dil, uzlaşı ve ortak akıl olanaklıdır. Kültürlerarasılık, tam da bu asimetrinin içinde karşılıklı ve sürekli bir yanıt verme durumudur. Aynı zamanda karşılıklı yanıt verme, salt dilsel ya da eylemsel olmayan bir etkileşim durumudur. Ben ve yabancı, sürekli olarak sonsuz çeşitlilikte yanıt verme yükümlülüğünde etik ilişki kuran iki farklı varlıktır.

Ben ve Öteki, felsefe tarihi boyunca farklı açılardan ele alınmış temel kavram ikiliklerinden biridir. Fenomenoloji geleneği içinde de, Husserl, Merleau-Ponty ve Levinas başta olmak üzere, pek çok farklı bakış açısıyla ele alınmış olan bu konu, Waldenfels'in katkısıyla yeni bir yön kazanmıştır. Bu yeni yön, bir taraftan fenomenoloji içinde yeni kavramsal açılımlar getirirken, diğer taraftan başta yönelimsellik kavramı olmak üzere Husserlci fenomenolojinin bazı kavram,

kabul ve anlamlarını da değiştirmiş ya da eleştirel bir bakışla yeniden ifade etmiştir. Bu durum, yönelimselliğe karşı ve hatta yönelimselliğe itiraz eden bir yanıtçılık olarak da yorumlanabilir. Öte yandan, Waldenfels'in fenomenolojik yaklaşımının merkezinde kültür kavramının olduğunu ve ontolojik zeminde bir yanıtçı kültürlerarasıcılık (*responsive interculturalism*) sunduğunu ve bu kavramsal zemini etik-politik bağlama genişlettiğini söylemek de yanlış olmaz. Bu nedenle, düşünürün fenomenoloji geleneğine deneyimden kültüre ve etik-politiğe giden bir kavramsal çerçeve ile yeni bir bakış açısı getirdiğini söyleyebiliriz.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

Dallmayr, F. (1989). "On Bernhard Waldenfels." Social Reserach, 56(3): 681-712.

Filiz K. & Vural M. (2024). "Bernhard Waldenfels ile Röportaj". https://www.sabahulkesi.com/2024/07/01/bernhard-waldenfels-ile-yabancilik-uezerine-soeylesi/ 80, 32-40. 01.06.2025 tarihinde alınmıştır.

Friesen, N. (2014). "Waldenfels' Responsive Phenomenology of the Alien: An Introduction." Phenomenology & Practice, 7(2): 68-77.

Gutauskas, M. (2015). "The Issue of Experience after Levinas: The Phenomenology of Bernhard Waldenfels." *Emmanuel Levinas: A Radical Thinker in the Time of Crisis*. (Der.) Rita Serptyte. Vilnius: Vilnius University. 91-103.

Jay, M. (2005). *Songs of Experience*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Menga, F. G. (2011). "Guest Editor's Preface: The Experience of the Alien and the Philosophy of Response." Etica & Politica / Ethics & Politics, XIII (1): 7-15.

Merleau-Ponty M. (2014). *Algılanan Dünya*. Çev. Ömer Aygün. İstanbul: Metis Yayınları.

Paic, Z. (2018). "What Does it Mean To Be An Alien? Bernhard Waldenfels and Politics of Responsive Interculturalism." Philosophy and Society, 29(3): 317-474.

Waldenfels, B. (2020). "Responsivity and Co-Responsivity from a Phenomenological Point of View." Studia Phaenomenologica XX: 341-355.

Waldenfels, B. (2012)." Responsive Ethics." *The Oxford Handbook of Contemporary Phenomenology*. (Der.) Dan Zahavi. UK: Oxford University Press. 543-567.

Waldenfels, B. (2008). *Yabancı Fenomenolojisi*. Çev., Mesut Keskin. İstanbul: Avesta.

Waldenfels, B. (2004/1). "Bodily Experience Between Selfhood and Otherness." Phenomenology and the Cognitive Sciences, 3: 235-248.

Waldenfels, B. (2004/2). "The Boundaries of Orders." Philosophica 73: 71-86.

Waldenfels, B. (1990). "Experience of the Alien in Husserl's Phenomenology." Reserach in Phenomenology, 20: 19-33.

Waldenfels, B. (1980). "Perception and Structure in Merleau-Ponty." Research in Phenomenology, 10: 21-38.

Zahavi, D. (2020). Fenomenoloji: İlk Temeller. Çev. Seçim Bayazit. İstanbul: Ayrıntı.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In Twenty Century, Phenomenology has been one of the approaches that have shaped philosophy with prominent thinkers and different theories. It contributes to philosophical discussion with its methods and new conceptual frameworks. This philosophical perspective focuses on the relationship between subject and the world based on the concept of intentionality and refers to the notion of lived experience. The concept of lived experience is also a core concept of Waldenfels' phenomenology of alien (Xenology) or his responsive phenomenology. The notion of aliennesss or more generally speaking the notion of otherness, is discussed and focused in both phenomenology and existentialist traditions. However, Waldenfels presents a different perspective and conceptualization on the notion of alien and he puts this notion at the center of his philosophy.

According to Waldenfels, encounter with an alien is not an ungraspable relation and is not beyond experience, but it is in the field or ground of experience. The alien calls, waits for answers, asks questions and demands from wherever it is. Accordingly, the experience of alienness includes both these claims that come from outside of the self and the obligation of response to these claims. On the other hand, the place of the alien and the shared dimension between self and alien refers to the concept of threshold and it is not a gap between two worlds, but a shared place that provides the possibility of experience. So, the encounter and experience of the alien cannot be reduced in one dimension or order.

Against this background, the primary aim of this study is to analyze, evaluate and discuss the phenomenology of Waldenfels and his main concepts. For this purpose the subjects and questions such as; the relationship between the self

and alien, the experience of alienness, the demand of alien and the ethical obligation of response, the borders and limits in the order of life, the social, psychological and cultural effects of the experience of alienness and the nature of cultural alienness are interpreted in different contexts.

Method

The basic method of this study is literature review. Analyzing, interpreting and comparing primary and secondary sources on the subject constitute the steps of the method. The aim of this study is to evaluate the phenomenology of Waldenfels within the framework of his main concepts, to compare it with the approaches presented by the representatives of contemporary phenomenology before him and to describe his original approach to the concept of alienness in particular. For this purpose to analyze basic sources, to present concepts and arguments within the framework of their authenticity, and at the same time, to discuss these arguments in terms of their place and importance in contemporary philosophy determine the method of this study.

Lived Experience: Pathos and Response

The main subject and question of Waldenfels' phenomenology of alien is to examine the experience of alienness and to conceive how this experience shapes the relations of human being and her ethical response to the world. In this respect, the existence of the alien and every thing about it are always in the realm of experience. At this point, the experince of alien is not a subject-object relation, because the alien is inaccesible, not coverable and cannot be reduced to something familiar. The self or the subject cannot establish an intentional relation with the alien. The starting point is not the intention of the Self. In this respect, in the phenomenology of Waldenfels, the notions of pathos and response take the place of the notion of intentionality. The word *pathos* refers to the events that the Self is exposed to or subjected to. So, the experience of the alien includes events and responses to these events. Accordingly, as the starting point, responsivity is prior to intentionality in the experience of alien.

Interculturality and Responsive Ethics

As a phenomenological investigation, the experience of alien refers to the experience of cultural differences and the feeling of being alien. This investigation exposes and explains the social, psychological and emotional dimensions of this experience. The experience of cultural alienness includes a sort of adaptation to the new cultural norms, but at the same time includes self-awereness, learning and challenging. On the other hand, Waldenfels explains this process with the experince of assimilation and appropriaton by describing

three centrism: Egocentrism, Ethnocentrism and Logocentrism. While egocentrism and ethnocentrism refers to reducing the alien's norms to the familiar and the self's norms and values, logocentrism refers to the plane of reason and includes both the self and the alien. Logocentrism represents unity, order and consistency. Logocentric point of view is a connective ground for all possible distinctions, such as culture and language, between the self and the alien.

Conclusion

The I and the Other is one of the fundamental conceptual dualisms that has been presented in different perspectives in the history of philosophy. This philosophical subject is discussed within the phenomenological tradition, notably Husserl, Merleau-Ponty and Levinas, and gained a new direction with Waldenfels' contribution. While this new direction brought new conceptual openings for phenomenology, it also changed or critically rephrased some of the concepts, assumptions and meanings of Husserlian phenomenology, especially the concept of intentionality. This situation can be also interpreted as a responsivity that opposes and even objects to intentionality. On the other hand, it would not be wrong to say that the concept of culture is at the center of Waldenfels' phenomenological approach and that he presents a responsive interculturalism on the ontological ground and extends this conceptual ground in an ethical-political context. Therefore, it can be said that he brings a new perspective to the phenomenological tradition with a conceptual framework that goes from experience to culture and society.